

МОДЕЛ НА УПРАВЛЕНИЕ НА НЕУЧЕБНОТО (СВОБОДНОТО) ВРЕМЕ ЧРЕЗ ИЗВЪНКЛАСНИ И ИЗВЪНУЧИЛИЩНИ ДЕЙНОСТИ

Веселина Иванова

Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“ – София

Резюме. Образованието е сред основните национални приоритети. Независимо от възникналите трудности – най-вече икономически, са осигурени средства и дадени възможности за развитието му, защото в образованието българинът вижда основата на всички успехи и го е издигнал до степен на национално богатство. Оценява се и ролята на училището в организирането на извънучебното време на учениците. Важно за родителите в избора на училище е и възможността детето да посещава извънкласни и извънучилищни дейности в училище, играещи ролята на допълващо обучение и развиващи интереси, способности и таланти.

Ето защо е необходимо прилагането на ефективен модел на управление на неучебното (свободното) време на учениците, който да подпомогне училището, като цяло, в изграждането на перспективни, креативни, конкурентоспособни личности. В статията е предложен моделът за управление на свободното време на учениците във Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“, основан на включването им в извънкласни, извънучилищни и проектни дейности и превърнал се в запазена марка на гимназията.

Keywords: education; priorities; difficulties; economic; development; school; training; developing interests; abilities

В съвременното глобално общество мисията на училището, като институция за съхраняване на общочовешките ценности и формирането на важни социални умения, става все по-актуална и важна. Това е продиктувано от новите потребности на ученика днес: по-интересни учебни часове, партньорство в учебния процес, зачитане като личност, участие в управлението на училището, неформално общуване и дискутиране, подкрепа за развитие и изява, участие в извънкласни и проектни дейности.

В Стратегията за развитие на 2. АЕГ извънкласните дейности са изведени като приоритет във възпитателната работа с учениците. Формите са съобразени с интересите и предпочитанията на учениците, както и с кадровия ресурс на гимназията. развитието на извънкласните и извънучилищните дейности е залегнало и в

годишния комплексен план на училището, програмите за гражданско, интеркултурно, здравно и екологично възпитание и в училищните политики за развитие.

Една от приоритетните училищни политики е насочена към формиране и развитие на проектното мислене и се реализира чрез разработването и осъществяването на проекти и програми, отговарящи на интересите на учениците и даващи възможности за допълнително финансиране. Разработена е и се реализира училищна програма за извънкласни и извънучилищни форми и дейности по проектите, изпълнявани от гимназията в последните пет години (проект УС-ПЕХ по ОПРЧР, проект „Твоят час“ по ОПНОИР, проекти, свързани с образование за устойчиво развитие и гражданско възпитание към Дирекция „Превенция, интеграция, спорт и туризъм“ на Столична община и ПУДООС, проекти към ЦОИДУЕМ и по Програма „Еразъм+“). Ползността на дейностите от училищната програма най-общо е ориентирана към:

- стимулиране и изява на ученическите интереси, заложби, творчество;
- формиране на граждански и социални компетенции за ефективна комуникация; гражданска активност; аргументация, дебатиране;
- личностно развитие и изграждане на качества като екипност, отговорност, толерантност, реална самооценка, дисциплиниране, ефективно и полезно използване на свободното време;
- проучване на определени проблеми; овладяване на знания и умения; генериране на идеи, интегрираност и интерактивност на заниманията, професионална ориентация;
- мотивиране на учениците за активност в процеса на обучение (формално и неформално);
- полезно ангажиране на свободното време на учениците;
- стимулиране на неформалното общуване на учителите с учениците и мотивирането им за продължаваща професионална квалификация;
- усъвършенстване на дигиталните умения на учениците и на учителите;
- превенция на рискови поведения и формиране на нагласи за здравословен начин на живот.

Много важно условие за разработването и осъществяването на училищната програма и развитието на извънкласните дейности по проектите на II АЕГ в периода 2011 – 2018 год. е информирането на учителите и учениците за целите на конкретния проект, за възможностите, които предоставя, за условията, при които може да се реализира, за тематичните области и за очакваните резултати.

Учителите проучват интересите и нагласите на учениците. Съвместно определят областите, тематичното съдържание и подходящата форма. От мотивацията и квалификацията на учителите зависят до голяма степен устойчивостта на резултатите и мултиплицирането на ефекта.

Важно условие е и училищната среда, в която се провеждат заниманията. 2. АЕГ разполага с модерна и интерактивна база – арт ателие, зала за танци, мул-

тимедийни кабинети, кабинети за извънкласни дейности, кабинети за неформално общуване, кабинет за спорт, здраве и превенции, интерактивни класни стаи, фитнес зала, английски клуб, кабинет за проектни дейности, библиотечно-информационен център и др., което прави възможно реализирането на проектни и извънкласни дейности с разнообразна тематика, отговаряща на интересите и потребностите на учениците.

Върху устойчивостта на резултатите влияе и мониторингът от страна на административното ръководство и финансиращите органи, както и добрата координация на дейностите между извънкласните форми, реализиращи се по проекти и програми.

Най-мощният проект, осъществен от 2. АЕГ в периода 2012 – 2015 г., е проект УСПЕХ, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ и продължен от 2016 до 2018 г. от проект „Твоят час“. Създадени бяха 51 извънкласни форми от 10 тематични области с ангажирани 51% от учениците (570 ученици), голяма част от които продължиха дейността си и след приключването на Проекта. Насоките за работа на извънкласните дейности по двата проекта включваха: превенции на съвременните проблеми – културни дейности; спортно-туристически дейности; екология и устойчиво развитие; гражданско образование; комуникативни умения на роден и на чужд език; предприемачество; наука; дигитални компетентности.

Голяма е ролята на училището, като институция, за превенция на съвременните проблеми: насилието, агресивното поведение, нетолерантността и ниската мотивираност за личностно развитие у младите хора. Проектните и извънкласните дейности са може би най-подходящата форма за превенция чрез използваните разнообразни методи и неформалното обучение: образователни кампании, мотивационни тренинги за ученици в риск, създаване на нагласи за екипност и формиране на умения за работа в екип, умения за решаване на конфликти и за ефективно общуване, корекционни подходи и овладени техники за справяне с прояви на агресивност, възпитаване и изграждане на модели на здравословен начин на живот.

Областите на извънкласните дейности, свързани с превенция на съвременните проблеми във 2. АЕГ, са: „Здравно образование“, „Здравословен начин на живот“, „Граждански и културни компетентности“. Формите за реализиране на дейностите са: дискуссионен клуб „Здраве“, ателие „С грижа за здравето“, студио „Комуникация“, секция „Екопатрули“, академия „Спорт и здраве“, клуб „Екобъдеще“, клуб „Екотуризм“, клуб „Мултикултура“.

Младите хора трябва да се насърчават и подкрепят да развиват талантите и интересите си, да изразяват себе си чрез изкуството, да отстояват гражданска позиция, да комуникират на чужд език, да имат медийна грамотност.

Училищният театър е не само форма за творческа изява, но и за чуждоезиково обучение и комуникация. Традиция за гимназията са постановките на театралното студио „Ню глоуб“ и Шекспировия театър.

Училищните изложби на артателието представят таланта на учениците ни и естетизират училищната среда.

Особено въздействащи са изпълненията на клуб „Народни танци“.

Форми за творческа изява са „Литературно студио“, клуб „Креативно писане“, клуб „Журналист“, училищното радио „VOX“ и училищната телевизия TV „Джеферсън“. В тях учениците усвояват техниките на творческо писане, публицистиката и журналистиката, изразяват себе си чрез богатството на езика като мисъл, емоция, стил, общуване.

Интеркултурното образование и възпитание е другата основна насока на проектните и извънкласните дейности в гимназията, която реализира училищните политики за гражданско и интеркултурно образование и Програмата за образователна интеграция на учениците от етническите малцинства и други националности на 2. АЕГ. В периода 2012 – 2018 г. реализирахме три проекта: „Познавам, разбирам, приемам“, „Единни и толерантни за нов, обединен свят – ЕТНОС“ и „ЗАЕДНО“, финансирани от Центъра за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства. По тях работиха 15 ИИД, чиято цел бе да стимулират межкултурното разбиране, да насочат към осъзнаване на значимостта на традициите и бита на основните етноси в страната и влиянието им върху националните култури, да развият важни социални компетенции, да разширят мирогледа и да формират демократична култура и толерантен модел на общуване – основни ценности на гражданското общество.

Областите на извънкласните дейности, свързани с опознаване на други култури и развитие на комуникативни умения на чужд език на ученици и учители чрез мобилности, се финансират от проектите ни по Програма „Еразъм+“: „Природа, култура и хора – допирни точки между Литва, Република Чехия и България“, „Интегриране на електронното обучение и отворените образователни ресурси в класната стая“ и „EUROHUMAN“. Те допринасят за общуването, обогатяването на знанията и обмяната на добри практики и идеи между учители и ученици от различни страни.

Училищните политики за здравно и за екологично образование и устойчиво развитие целят формирането на екологична култура и създават нагласи за здравословен начин на живот. Реализирането им е подпомогнато от няколко проекта, финансирани от Столична община и Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда: „Училищна кампания: Как да живеем здравословно“ (2012 г.), „Ученически информационен евроцентър“ (2013 г.), „Училищна кампания: Устойчиво развитие и училищна среда“ (2014 г.), „Грижа за природата – надежда за бъдещето“ (2015 г.). Формирането на екологична култура чрез проектните дейности е свързано с ролеви игри, тренинги, уъркшопове, информационно-образователни кампании. Екоинициативите, екоакциите, екопоходите, дигиталните екосъстезания възпитават и предоставят възможност за изразяване на гражданска позиция по съвременни глобални проблеми. Екодискусията,

ученическите конференции и дискуссионни форуми за устойчивото развитие и бъдещето на света развиват интереси и изискват проучване и задълбоченост по определени проблеми. С екологичните дейности до голяма степен е свързано и доброволчеството, а с дейностите за устойчиво развитие – предприемачеството. Резултатите от дейностите на клубовете и ателиетата се представят обобщено в брошури и флаери, издавани по посочените проекти.

Проектните и извънкласните дейности целят развитие на лидерски потенциал, усещане за обществена ангажираност и предлагат възможности за гражданска и лична изява. В процеса на реализирането на училищните проекти се формират и усъвършенстват проектните умения и компетенции, презентационните умения, уменията за управление и решаване на конфликти, ефективна комуникация, предприемаческото мислене и нагласи, креативност, инициативност, екипност, фирмена и бизнес култура.

Резултатите от проектните и извънкласните дейности, реализирани от 2. АЕГ в периода 2012 – 2018 г., най-общо могат да се обобщят така.

– Повишена мотивация:

– за учителите – мотивация за квалификация и продължаващо обучение, нов тип общуване с учениците в неформална обстановка, интерактивно обучение, креативност, иновативност;

– за учениците – мотивация за обучение и личностно развитие, неформално общуване, конкурентоспособност и мобилност, редовна посещаемост на учебните занятия, натрупване на знания и умения.

Проектните и извънкласните дейности изграждат 2. АЕГ „Томас Джеферсън“ като модерно и желано училище, което мотивира, насърчава и подкрепя личностното развитие на своите ученици и стимулира учителите за новаторство и иновативност в работата им.

Управлението на свободното време на учениците във 2. АЕГ „Томас Джеферсън“ се осъществява и чрез реализирането на разнообразни извънучилищни дейности, регламентирани в Правилника за организация и ръководство на извънучилищните дейности, дейностите по интереси и различните форми на ученически туристически пътувания на 2. АЕГ „Томас Джеферсън“. В него е предвидено различните форми на ученически туристически пътувания (учебни екскурзии, пътуващи училища, пленери, участия в състезания и конкурси) да се организират изцяло съобразно Наредбата за детските и ученическите туристически пътувания с обща цена, инициирани от детските градини, училищата или центрове за подкрепа за личностно развитие на МОН, и Правилата на Столичния общински съвет за осъществяване на извънкласни дейности в общинските училища на територията на СО от 2017 г. За да се постигне максимална ефективност, дейностите се планират в годишния училищен план и в планове на ръководителите на групи и преподавателите. Те се приемат на Педагогически съвет и се утвърждават от директора на училището. Дейностите са свързани с осигуряването на различ-

ните потребности на учениците, с подобряване на тяхното здраве и физическото им развитие, с обогатяване на учебното съдържание, с осъществяване на между-предметни връзки и интерактивност на обучението. Планираните дейности се съгласуват с Обществения съвет, Училищното настоятелство, родителските ак- тиви по класове и Ученическият парламент за планираните форми. Целта е да се ангажират родителската общественост и ученическото самоуправление, съобраз- но възможностите им и техните правомощия в организацията и подготовката на планираните форми за полезно ангажиране на свободното време на учениците. Най-често посочените извънучилищни форми се осъществяват в почивните дни или ваканциите на учениците и включват учебни екскурзии, зелени училища, ски училище, лятна академия.

Особено успешна и популярна форма за ангажиране на неучебното време на учениците е Академията за лидери, провеждана от 2014 досега. Чрез нея се ре- ализира един от основните приоритети в Стратегията за развитие на 2. АЕГ – лич- ностното развитие на учениците и формирането на социални умения и компе- тентности за живот в гражданското общество.

Административното ръководство на 2. АЕГ е фокусирано върху подобряване на знанията, уменията и мотивацията както на учениците, така и на педагогиче- ския персонал.

Академията за лидери, като форма за подкрепа на личностното развитие на учениците, подпомага формирането на определени личностни качества и изра- ботване на адекватни житейски стратегии, така необходими в динамичното вре- ме, в което живеем. Важно за учениците е да могат да формулират съгласувани цели за развитието на даден екип, да разпределят функциите и ролите сред оста- налите участници, да определят и наложат правила в поведението на отделните членове на екипа и в крайна сметка – да повишат неговата ефективност. Поведе- нието на тези ученици в социалната среда и във взаимоотношенията с другите се характеризира с насочване, личен пример, самоконтрол и контрол, авторитет, утвърждаващ положително и ефективно поведение, делегиращо авторитет и от- говорност.

Активно партнират и сътрудничат с учениците от другите училищни групи и клубове – клуб „Екобъдеще“, клуб „Здраве“, ателие „С грижа за здравето“, клуб „Комуникация“, академия „Спорт и здраве“.

Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“ се стреми чрез ефек- тивното управление на учебното и неучебното време да бъде модерно училище, работещо за създаване на лидери. Съвременният динамичен живот изисква раз- витие на различни умения и компетентности. Управленската стратегия на 2. АЕГ е насочена и към мотивиране на младите хора да бъдат инициативни и да могат да реализират идеите си в конкурентна среда. Неслучайно Европейският съюз опре- деля предприемчивостта и инициативността като една от осемте ключови компе- тентности за учене през целия живот, която трябва да бъде овладяна в училище.

Част от извънкласните дейности в гимназията са ориентирани към развитие на предприемачество и умението да бъдем успешни. Това се постига чрез работа по програмите на „Джунийър Ачийвмънт България“ и чрез проектни дейности.

Друг аспект на управлението на свободното време на учениците е кадровото обезпечаване на предлаганите извънкласни и извънучилищни дейности. В тази насока особено важни са квалификацията на учителите и училищният модел за менторство и подкрепа на младите и новоназначените учители във 2. АЕГ.

Центърът за кариерно развитие е основната форма за кариерно консултиране, подкрепа и развитие на учителите. Дейността му е пряко свързана с качеството на образованието и резултатите от обучението. Включва наставничество и подкрепа по отношение на: учебно-възпитателната работа; методика на обучението; иновативни методи на преподаване; роля на извънкласните форми; компетенции за организиране и провеждане на извънкласни дейности; проектобазирано обучение; мотивация на учениците.

Друга насока е вътрешноинституционалната квалификация и работа с новоназначени учители, свързана с: организационна култура за провеждане на олимпиади, състезания, външно оценяване; споделяне и популяризиране на добри практики; обсъждане на документи, свързани пряко със средното образование; резултати от апробирани иновативни идеи.

За да отговаря изцяло на потребностите на учениците и да ги мотивира за прекарване на свободното време в училище, административното ръководство на 2. АЕГ е планирало в следващите две учебни години да модернизира още повече учебната среда чрез внедряване на иновативни технологични и софтуерни решения; изграждане на условия за модерно дигитално образование чрез използване на нетрадиционни форми на обучение в обособени мултифункционални пространства. Това ще доведе до налагане на интерактивното обучение, повишаващо интереса и мотивацията на учениците, определящо ролята им на активни участници в учебния процес и извънкласните дейности. Предвиждаме създаване на зони в мултифункционално интерактивно пространство, включващо фойетата, коридорите, библиотеката и тържествената зала. В това пространство ще бъдат обособени следните зони за неформално общуване и провеждане на извънкласни дейности.

1. **Нюзрум**, оборудван с камера, микрофони, монтажна станция, режисьорски пулт, грийн бокс и всичко необходимо за създаване на телевизионен продукт. Целта е училищната медия TV „Джеферсън“ да създава училищни новинарски емисии, да популяризира актуалните събития; да стимулира интерес в различни области; умения за коментар и анализ. Собствените предавания развиват творческото мислене, дават възможност за презентиране на собствени проекти, умения за формулиране на проблем и мотивиране на становище.

2. **Интерактивна STEM лаборатория** със специално разработен софтуер с контрол на собствена база данни, която да се надгражда през годините от пре-

подавателите и учениците. Платформата ще позволява работа с иновативни интерактивни маси и презентационни стени с интеракция. Посредством специализирания софтуер на интерактивните маси (тип touchscreen) и мултимедийните проектори учениците ще работят и ще демонстрират знания и умения пред аудитория. Дигиталната лаборатория ще осигурява атрактивен начин за представяне на учебното съдържание и ще развива интересите на учениците, включени в извънкласни дейности в областта на природните науки. По този начин ще се стимулират изследователските умения и иновативното изпълнение на индивидуални и групови задачи, ще се въведат и състезателните елементи и публичното оценяване.

3. Зона на математически и природни науки (MATHSZONE), свързана с изграждане на интерактивна мултимедийна зона. Техническото обезпечение ще бъде свързано в обща мрежа, достъп до програмите на всички науки от всички зони.

4. Зона за приложни изкуства, танци и театър (артзона), представляваща затъмнена зала със завеси от черно кадифе, изградена сцена от практикабели с размери 6x4м и височина 40 см, голям екран 4x2,50 м, спускащ се с дистанционно от тавана, проектор ще покрива екрана с изображение за използване (за презентации, кинопрожекции и декори). В тази зона ще се даде възможност за изява на талантливите ученици и ще бъде провокация за използване на нетрадиционни форми за обучение. Творческият кът и сцената са предпоставка за реализиране на постановки и други творчески изяви.

5. Зона за активно прекарване на свободното време (freezone) – чрез нея целим да провокираме учениците за прекарване на част от свободното време в училище (без участие в определени дейности). В зоната ще има свободен за използване интернет, което е предпоставка за подготовка на проекти и домашни работи, наблюдение на процеса в нюзрума и случващото се в мултифункционалното пространство.

6. Workshop зона, провокираща творчество и комуникация; създаване на проекти; провеждане на извънкласни форми, разговори с учители и административно ръководство; неформално социално общуване.

За финансирането на планираната трансформация на училищното пространство ще се търсят възможностите, които предоставят външни организации, ще се планират и средства от училищния бюджет, както и финансова подкрепа от страна на Училищното настоятелство.

Новата училищна среда ще позволи още по-ефективно да се управлява свободното време на учениците, да се утвърдят нови методи и практики, гарантиращи качество на образованието. Ползите и за ученици, и за учители ще са: повишаване на компетентностите за чуждоезикова комуникация чрез драма; повишаване на компетентностите за комуникация на роден език чрез училищните медии; повишаване на дигиталните компетентности и създаване на учебна виртуална

среда; формиране на екипност, толерантност, медийна култура, публична изява и поведение; сензитивност към обществени проблеми и към училищния живот; дигитални лабораторни упражнения и възможности за индивидуално участие и изпълнение на групови задачи; умения за подбор, оценка и представяне на актуални обществени събития и събития от училищния живот; създаване на интереси в различни области на обществения живот, умения за коментар и анализ и използването им в учебните часове по всички учебни предмети; развитие на изследователски интереси и умения в учебна виртуална среда; условия за равен достъп до качествено образование за всеки ученик на 2. АЕГ; по-големи възможности за ориентиране към интересите и мотивацията на учениците.

Ефективното планиране, организиране, ръководене и контрол на извънкласните и извънучилищните дейности превръщат 2. АЕГ в място със специфичен дух и атмосфера, със специфично общуване „учител – ученик“, с иновативно обучение, насочено към стимулиране и развитие на социални умения и компетентности, и с активен и разнообразен училищен живот. Вероятно точно това я превърна в най-желаното училище не само в София, но и в страната. Нагласата и визията на административното ръководство за стимулиране на интереси, таланти и дарования на учениците и предлаганите изключително разнообразни извънкласни и извънучилищни дейности направи представения модел за управление на свободното време запазена марка на гимназията.

Представеният модел може да се използва и от други училища, съобразен и адаптиран към спецификата на училището и потребностите на неговите ученици.

REFERENCES/LITERATURA

- Boyadzhieva, N. (1999). Svobodното време na podrastvashtite – tendentsii i spetsifika. *Nachalno obrazovanie 1*. [Бояджиева, Н. (1999). Свободното време на подрастващите – тенденции и специфика. *Начално образование 1*.]
- Boyadzhieva, N. (2008). Pedagogikata na svobodното време i kulturnoto uchastie na uchenitsite. *Godishnik na SU „Sv. Kliment Ohridski“, FNPP, t. 102* [Бояджиева, Н. (2008). Педагогиката на свободното време и културното участие на учениците. *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“, ФНПП, т. 102*]
- Boyadzhieva, N. (2009). Psihopedagogikata na svobodното време v sredna i gorna uchilishtna vazrast. *Psihologiya na obrazovatelното дело, Yubileen sbornik po povod 70-godishninata na prof. Lyuben Desev, III: str. 97 – 108* [Бояджиева, Н. (2009). Психопедагогиката на свободното време в средна и горна училищна възраст. *Психология на образователното дело, Юбилеен сборник по повод 70-годишнината на проф. Любен Десев, III: стр. 97 – 108*]

- Vasileva, K. (2005). Izvanklasnata deynost na uchenitsite v savremennite usloviya. *Pedagogika*, 3: str. 39 – 55 [Василева, К. (2005). Извънкласната дейност на учениците в съвременните условия. *Педагогика*, 3: стр. 39 – 55]
- Gyurova, V. i dr. (2009). Upravlenie na obrazovatelната institutsiya. *Vaprosi na obrazovatelniya management*. [Гюрова, В. и др. (2009). Управление на образователната институция. *Въпроси на образователния мениджмънт*.]
- Gyurova, V. (1992). *Upravlenski strukturi v obrazovaniето, kniga 2* [Гюрова, В. (1992). *Управленски структури в образованието, книга 2*]
- Dyumazyodie, Zh. (1993). Svobodnoto vreme. *Poletata na frenskata sotsiologiya*. [Дюмазъодие, Ж. (1993). Свободното време. *Полетата на френската социология*.]

MODEL OF MANAGEMENT OF FREE TIME THROUGH EXTRA-CURRICULAR AND OUT-OF-SCHOOL ACTIVITIES

Abstract. Education is among the main national priorities. Regardless of the difficulties that have come into being - mostly economic – funds and opportunities for its development have been provided because in education the Bulgarian sees the underpinning of all successes and elevated it to a degree of national wealth. The role of the school in organizing students' extra-curricular time was also assessed. It is also important for parents in the choice of school to be able to attend extracurricular and out-of-school activities at school, playing a complementary training and developing interests, abilities and talents role.

That is why it is necessary to apply an effective model of management of the students' free time to help the school as a whole in the building of perspective, creative, competitive people. The article provides a model for managing the leisure time for the students at the Second English Language School "Thomas Jefferson", based on engaging them in extra-curricular, out-of-school and project activities and turned into a trademark for the high school.

✉ **Ms. Veselina Ivanova**

Deputy Headmaster

2nd English Language High School "Thomas Jefferson"

Sofia, Bulgaria

E-mail: vesi.g@mail.bg